

Martha Claeys

Trots

De filosofie van
een emotie

Boom

Inhoud

Voorwoord 7

Inleiding: Zonder pardon 9

1. Drie keer trots 17

2. Voor de val 39

3. Een streep in het zand 85

4. Een eigen soort liefde 133

Conclusie: Vuistregels 181

Dankwoord 189

Bronnen 193

Voorwoord

Ik weet niet of ik ooit echt trots ben geweest. Hoe diep ik ook graaf in mijn verleden, er is altijd die schaduw, dat idee dat het allemaal niet erg veel voorstelt. Zo lang als ik me kan herinneren, relativeer ik mezelf kapot. Er zit altijd een stem in mijn hoofd die alles wat ik doe becommentarieert. Ik heb mijn eigen cynische homunculus. Dat is geen zelfhaat, dacht ik, maar een gezonde manier om niet in de val van trots te trappen. Het is goed om jezelf klein te maken, niet op te scheppen. De ellende in de wereld komt vaak juist voort uit het feit dat mensen zich te groot maken. Toen ik trots ging onderzoeken was dat mijn hypothese: ik dacht dat trots vaak, misschien zelfs altijd, irrationeel en gevaarlijk was.

En toen werkte ik vier jaar aan een proefschrift, en de stem in mijn hoofd werd er niet stiller op. Terwijl ik volgens alle standaarden een expert werd in mijn onderzoeksgebied, ging die stem enkel harder roepen. Hoe meer ik publiceerde, hoe minder zeker ik werd over hoe ik overkwam op anderen. Aandachtszoeker, riep ik naar mezelf. Aansteller, *sell-out!* Tegelijk

zocht ik toch steeds naar een publiek. Ik vond het belangrijk om gezien en gehoord te worden. Ik snakte naar waardering, maar wanneer die kwam was ik de eerste om die weer weg te wuiven of af te breken. Negatief commentaar kon dagen op me wegen. Ik vond dat bescheidenheid me sierde, en toch wilde ik me soms groot maken en een plek voor me opeisen.

In het nieuws zag ik kleine mannen met grote ego's oorlogen beginnen. Ik zag hoe eigenbelang en prestige toch altijd voorgingen op de rechten van mens en natuur. Is ook dat niet de schuld van trots? Trots werkt polarisatie in de hand en zet meningen vast. Het is een emotie die de ene groep tegen de andere afzet, in plaats van ze met elkaar te verbinden. Trots motiveert extremisme en geweld. Alles bevestigde: trots is de vijand. Ik deed schamper over iedereen die zichzelf naar mijn gevoel te veel in de schijnwerpers zette. Tegelijk begon ik een filosofische podcast die ik promootte op social media, en ik genoot ervan als iemand mijn werk las.

Ik wilde trots wegedeneren en had geen idee waarom dat niet lukte.

Inleiding

Zonder pardon

‘Het doel was niet om 69 mensen te doden op Utøya. Het doel was om ze allemaal te doden.’ Anders Behring Breivik ziet er kalm en verzorgd uit op de vierde dag van zijn proces in een rechtszaal in Oslo. Ongeveer een jaar voordat hij deze woorden koelbloedig uitspreekt, heeft Breivik 77 mensen gedood in twee terreuraanvallen. Op 22 juli 2011 parkeerde hij een wit busje in het hart van het regeringskwartier van de Noorse hoofdstad. Hij liet de auto achter met een briefje op de voorruit: sorry, rioolwerken. De scherpe, chemische stank van de meststof die Breivik gebruikte om een bom te maken bleek moeilijk te verbergen. Negen minuten later ontplofte de auto. Intussen was Breivik in een andere, kleinere auto gestapt die hij eerder om de hoek had geparkeerd. Hij verliet Oslo en reed 32 kilometer naar het eiland Utøya ten noordwesten van de hoofdstad, waar honderden jongeren zich verzameld hadden voor de zomerbijeenkomst van de Noorse Arbeiderspartij. Breivik had op voorhand gebeld met de kampleiders, om hen te informeren dat de politie in de nasleep van de aanslag in

Oslo de jongeren op het eiland van politiebescherming wilde voorzien. Hij trok het uniform aan van een agent en had valse legitimatie bij zich. Toen de kampleiders een boot stuurden om Breivik van het vasteland over te brengen naar het eiland, was er geen reden om zijn intenties in twijfel te trekken. Zodra hij voet aan wal had gezet, opende hij het vuur. Hij schoot onverstoord, 72 minuten lang, en doodde 69 mensen, voornamelijk tieners.

Anders Breivik is een grote Noorse man met helblonde, bijna witte haren. Zijn daden waren die van een militant nationalist die het Noorse volk tegen de islamisering van Europa zou beschermen, zo lichtte Breivik de aanslagen toe in zijn 1518 pagina's lange internetmanifest. Tijdens zijn proces legt hij uit waarom hij de bijeenkomst op Utøya als doelwit uitkoos. Hij beschouwt de Arbeiderspartij als vertegenwoordiger van een multicultureel immigratiebewind dat de Noorse identiteit versplintert. Cultuurconservatieven als hijzelf worden gediscrimineerd. Hij spreekt van 'de verkrachting van Europa', 'de oorlog tegen witte mensen' en verwijst naar het continent als 'Eurabia'. Hij zegt dat moslims in Noorwegen zich ofwel moeten bekeren tot het christendom, ofwel gedeporteerd of geëxecuteerd dienen te worden. Islamitische kunstwerken in Europa moeten worden vernietigd, en talen als Arabisch, Urdu, Perzisch en Somalisch uitgebannen.

De dag na het proces prijkt er een foto van de blonde Noor met een opgestoken vuist op de voorpagina's van de internationale kranten. De vuist is het symbool voor trots: de opgestoken vuist van een winnaar, maar ook de vuist van iemand die meent gekleineerd of onderdrukt te worden. Tijdens het proces behoudt Breivik deze houding. Hij meent dat de erkenning van hem en de zijnen op het spel staat.

En dan nu een ander verhaal. Jaarlijks vinden in grote steden over de hele wereld parades plaats om het bestaansrecht van mensen met een niet-heteroseksuele voorkeur te vieren. Vaak is het een groot spektakel: fel versierde praalwagens trekken door de straten, mensen kleden zich extravagant en dansen op de beats die uit de wagens knallen. De prideparades zijn een viering van de vrijheden die door de jaren heen verworven zijn, maar net zo goed een protest tegen de blijvende ongelijke behandeling van al wie afwijkt van de heteroseksuele norm.

Katharine McFarland Bruce beschrijft hoe de inmiddels beroemde parades een minder bekende voorganger hebben in de Verenigde Staten: de Jaarlijkse Herinnering. De deelnemers aan deze kleinschalige protesten gebruikten een heel andere strategie dan de flamboyante en opgewekte hedendaagse prideparades. Elke vierde juli tussen 1965 en 1969 kwam een groep mensen in zakelijke kleding in stilte samen voor het stadhuis van Philadelphia. Ze hielden borden vast met de boodschap: 'Homoseksuelen moeten als individuen beoordeeld worden.' Om de steun aan te wakkeren voor de homogemeenschap distantieerden de demonstranten zich zo veel mogelijk van de vooroordelen die met hen geassocieerd werden: gevaarlijk, pervers of mentaal gestoord. Een homo is net als een hetero, en verdient dezelfde rechten, was de boodschap. McFarland zegt hierover: 'De homoactivisten bevroegen niet zozeer de heteronormatieve culturele code met zijn binaire genderrollen en verplichte heteroseksualiteit, maar legden de nadruk op het feit dat homo zijn geen breuk hoeft te betekenen met traditionele vrouwelijkheid en mannelijkheid.'

Maar die strategie veranderde al snel. Terwijl de protesten